

Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR)

A könyvtári rendszer stratégiai fejlesztése című sorozat harmadik köteteként látott napvilágot a *Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR). Tájékoztató a kistelepülések könyvtári ellátásáról* című kiadvány. A munka bevezetője (Skaliczki Judit írása) annyira tömören és világosan, annyira kontextusba állítva és annyira kiemelve a lényegét szól az ügy, a téma meritumáról, hogy érdemes teljes terjedelmében idéznünk:

„A hazai könyvtárügy második stratégiai ciklusának a legfontosabb átfogó célkitűzése a **könyvtári rendszer paradigmaváltásának megvalósítása**. Mi ennek a lényege? Az, hogy egy, már az 1997. évi CXL. törvény és a követő jogszabályok következtében megváltoztatott jogi környezetben, egy jól működő és egyre fejlődő dokumentum- és információ-szolgáltató rendszerrel (ODR) rendelkező könyvtárügyben olyan fejlesztés, továbblépés történhessen a használói igények kielégítése érdekében, amelyek szervesen illeszkednek az Európai Unió országok szolgáltatói rendszereihez. Ennek megvalósítása érdekében alakítottuk ki, a stratégiai prioritások figyelembe vételével, a megvalósítandó négy célt, amelyek között kiemelkedően fontos a falvak, kistelepülések könyvtári ellátásának megoldása. A könyvtárügyben ez örökzöld téma, már a rendszerváltás előtt a nagy, megoldandó feladatok között szerepelt, és az maradt a rendszerváltás után is. Sok kezdeményezés történt – igen jó példák voltak az ellátó rendszerek, és a maguk idejében korszerűek is –, de ma már nem jelentenek érdemi megoldásokat. Ma ugyanis nem dokumentum ellátásra van szükség a falvakban, a kistelepüléseken, hanem arra, hogy bárki bárholnan részese lehessen a hazai könyvtári rendszer nyújtotta széles körű szolgáltatásoknak. Ezt a célt, a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer, a KSZR megvalósításával érhetjük el. Ennek a koncepciónak a gyakorlatba történő átültetése az elkövetkezendő évek egyik legfontosabb elvégzendő feladata a könyvtári területen. Amennyiben általánosságban a vidékfejlesztésről, az ott élők társadalmi, kulturális helyzetének javításáról beszélünk, akkor fel kell ismernünk és tudatosítanunk kell, hogy mindez egyáltalán nem csupán a könyvtárügy érdeke, hanem ösztársadalmi érdek. Nem véletlen, hogy megvalósításában más tárca is részt vesz. A KSZR koncepció munkaanyagát a kulturális tárca Könyvtári Főosztálya által felkért és működtetett, a témával foglalkozó stratégiai munkabizottság dolgozta ki. A KSZR a hazai könyvtári rendszer szerves része, az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) kiegészítése. Ahhoz ugyanis, hogy az ODR nyújtotta szolgáltatást az ország bármely részén igénybe vehessék a könyvtárhasználók, könyvtárra, könyvtári szolgáltató helyre, könyvtárbuszra van

szükség. Ezek a KSZR eszközei. Miben áll a KSZR újdonsága és korszerűsége? Egyrészt abban, hogy a megvalósításával kiegyensúlyozottabbá válik az ország potenciális használóinak, pontosabb, ha úgy fogalmazom, az ország falvakban élő lakóinak az információ és dokumentum ellátása, a felnőttoktatásban való részvételi lehetősége, a rendezvényeken való részvétele, azaz mindaz, amit ma a könyvtári rendszer nyújt. A KSZR megvalósulása révén a falvakban, a kistelepüléseken élők a könyvtári rendszer egésze által nyújtott szolgáltatásoknak lesznek a részesei, információt kapó esélyeik megközelítik a nagyvárosban élőkét. Másrészt olyan megoldási javaslatokat kínál a fenntartók számára a kötelező feladatuk ellátásához, amely lehetővé teszi a választást a különböző lehetőségek közül, azaz lehetővé teszi, hogy, a helyi igények szem előtt tartásával oldják meg a könyvtárellátási feladatukat. Az ún. hatásköri törvény, az 1991. évi XX. sz. törvény 108. § (1) bekezdése ugyanis így rendelkezik: 'A helyi önkormányzat... általános nyilvános könyvtári szolgáltatást köteles biztosítani.' Együtt értelmezve ezt a jogszabályi részt az 1997. évi CXL. törvény 64.§ (1), (2) bekezdésével egyértelművé válnak a fenntartók előtt álló lehetőségek. A KSZR nem csodafegyver, de esély arra, hogy ne szakadjon szét az ország információban gazdagokká és szegényekké, esély az ott élők felemelkedésére, esély arra, hogy a vidékfejlesztést a könyvtári területen is érdemben kezeljük."

Skaliczki Judit bevezetője után magának a koncepciónak a teljes szövege következik (*Könyvtárfejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistelepüléseken élők számára. A „könyvtár a jövő” program keretében*). Mint ismeretes, ezt a koncepciót magában foglaló előterjesztést a 2005. január 10-i miniszteri értekezlet elfogadta, és megjelent a *Kulturális Közöny XLIX. évfolyama 7. számában, 2005. március 7-én*. Vagyis a munka a lényegét, a legfontosabbakat tartalmazza, alapos megismerése minden könyvtáros alapvető feladata. A koncepció előjáróban általános helyzetképet ad, összehasonlító adatokkal, rövid, de kimerítő történeti okadatolással, valamint az ODR eredményeinek bemutatásával. Ezt követően néhány kiemelten fontos adat és adatsor következik a kistelepülések jelenlegi helyzetéről, majd a községi-kistelepülési könyvtári ellátás általános jellemzőiről. A koncepciónak magának a következő a felépítése: szól arról, hogy a rendszer négyféle ellátási formát támogat a szolgáltatást fogadók és közvetítők szerint (önálló könyvtár fenntartása esetén, könyvtári szolgáltató helyek esetében, szolgáltatást fogadók között, könyvtárbuszok esetén), bemutatja a KSZR tagjait (szolgáltató könyvtárak, a megrendelő önkormányzatok vagy önkormányzati társulások), számba veszi a megrendelhető szolgáltatásokat az önálló könyvtár, a könyvtári szolgáltató hely, vagy a könyvtári szolgáltatásokat fogadó egyéb intézmények esetében (itt a legfontosabb megállapítása a koncepciónak a következő: „A szolgáltatási rendszer megrendelése szerződés szerint történik, és minden korosztályra kiterjed. A lakosság a szolgáltatásokat a szolgáltató és a szolgáltatást fogadó által megkötött szerződés alapján veheti igénybe”). Külön alfejezetek szólnak a KSZR működési infrastruktúrájáról, forrásairól és költségeiről (a KSZR természetesen csak több forrásra építve működtethető, ezek típusai a következők: a település, illetve a szolgáltató könyvtárak hozzájárulása, az állami hozzájárulás), valamint a KSZR-koncepció megvalósításának várható eredményeiről (a számos

táblázattal, hatáselemzéssel teljes szövegrész elvi megállapításai a következők a várható eredményt illetően: „a kistelepülésen élők számára is elérhetővé válnak a könyvtári rendszer szolgáltatásai, nő a műveltséghez és tudáshoz jutók száma, csökken a különbség az információszegények és -gazdagok között, közelebb jutunk az Európai Unió fejlett könyvtárüggyel rendelkező országaihoz, és jobb otthonra találunk a hazában”. Szükséges idézni a koncepciónak a várható eredményt illető végső megállapítását is (az eredetiben is fettel): „A KSZR-be, illetve a mozgókönyvtári ellátásba évente újonnan bevonandó községek száma: 100-100 db. **Fentiek alapján a 2006. évre a KSZR-ben több mint a könyvtárak felében, a mozgókönyvtári ellátásban pedig 37%-ban lesz megoldva a könyvtári ellátás, ez 2009-re eléri a 82, illetve 55%-ot.**”

A koncepció teljességének bemutatását *Kenyéri Katalin* nagyívű tanulmánya követi, amely a többcélú kistérségi társulások jogi szabályozását mutatja be – természetesen – könyvtári szempontból. Az értekezés részletezően szól a 2003-tól 2006-ig született, a tárgyhoz tartozó törvényekről és kormányrendeletekről, illetve a vonatkozó minisztériumi rendeletekről, mindenütt kiemelve azok KSZR-vonatkozásait, illetve utalva arra, hogy a következő tanulmány (*Kopcsay Ágnes* összeállítása a KSZR megvalósítását segítő pályázatokról) mely részei tartoznak szervesen a megfelelő jogszabályokhoz. A két tanulmányt érdemes egyetlen egységként tanulmányozni, hiszen törvények, rendeletek és a végrehajtásokat lehetővé tevő, forráskínáló pályázatok csak együtt adnak teljes képet a KSZR-nek erről az oldaláról. *Kopcsay Ágnes* összeállítása rendre felsorolja és elemzi a pályázatokat, jellemzőiket, az általuk kínált lehetőségeket és elérhetőségeket. Természetesen szól az előzményekről is (Könyvtárpártoló Önkormányzat 1996–2004, Érdekeltség-növelő támogatás és felzárkóztató pályázat, Pályázat az esélyegyenlőség növelésére, az Informatikai Kormánybiztosság pályázata, Közművelődési és könyvtári hálózatfejlesztés, Közháló program, a Nemzeti Kulturális Alapprogram pályázata), ám a tanulmány legizgalmasabb részeit bizonytalán a megvalósítás kapcsán felsorolt, bemutatott és elemzett pályázatok adják: a Közkincs pályázatok, valamint a többcélú kistérségi társulások mozgókönyvtári támogatása.

A KSZR miniciózus, mindenre kiterjedő, aprólékos bemutatását a Regionális könyvtári ellátás munkacsoport vezetője, *Ramháb Mária* végezte el. A rendszerben működő könyvtári szolgáltatások egyik alrendszerként szól a KSZR-ről, bemutatva annak célját („a községekben élők közvetve vagy közvetlenül hozzáférjenek olyan hatékony és minőségi könyvtári ellátáshoz, amely alapvetően a felhasználók igényeit elégíti ki. A korszerű és egységes minőségi ellátás megteremtése érdekében: a működési források, az infrastruktúra, a könyvtári személyzet, a szolgáltatások forrásbővítése és összpontosítása szükséges... A lakossági adatok alapján általában fogalmazza meg a KSZR koncepciója a különböző könyvtárellátási formákat, amelyek természetesen az adott települések, szolgáltatási lehetőségek egyéb körülményeinek figyelembevételével eltérő gyakorlati megvalósításokat is jelenthetnek.”), szólva a KSZR tagjairól, a KSZR működési infrastruktúrájáról („A szolgáltató könyvtárnak mindenképp olyan korszerű integrált számítógépes rendszert... kell működtetnie, amely mind országos, mind megyei szinten alkalmas a községek könyvtárhasználói számára webes felületen történő szolgáltatásra. A szolgáltatást fogadóknak, közvetítőknak ugyancsak elengedhetetlen a széles sávú internetelérhetőség és szükség szerint felhasználói és személyzeti munkaadások biztosí-

tása...”), a KSZR személyi feltételeiről, a KSZR szolgáltatásairól (alapszolgáltatások, információszolgáltatás, egyéb szolgáltatások, szakmai továbbképzések, használóképzések, speciális szolgáltatások, kiegészítő szolgáltatások), a KSZR működési forrásairól (helyi, megyei, központi források), a KSZR gyakorlati szakmai kérdéseiről (szerződéskötés, vagyoni, pénzügyi kérdések, gyűjteményfejlesztés, állományapasztás, állományellenőrzés, rendezvények, személyzet, továbbképzések, statisztikai adatszolgáltatás), végül megállapítja, leszögezi: „Magyarországon a kistélepülési könyvtári ellátás európai szintű korszerűsítése a könyvtári rendszer hatékony átalakításával, a folyamatok forrásainak fokozatos megeremtésével, több útemre bontva többségében 2010-ig megvalósítható.”

A kiadvány idáig lényegében mindent elmondott, bemutatott, amit – mindenkinek, minden könyvtárosnak – tudnia kell a KSZR-ről. Hogy az abban résztvevők számára mindez eminenter fontosságú, hogy az eddig ismertetett szövegeket nekik szinte kívülről kéne fűjniük, az annyira plauzibilis, hogy nem is szólnánk róla. Ám a kötet összeállítói nem érik be ennyivel. A továbbiakban a füzet azt mutatja be, hogyan is működik ez már a gyakorlatban. Elsőül a szerkesztő, aki e nehéz műfajban valódi remeklést hozott létre, jöllehet egyik tanulmányt sem ő jegyzi (*Richlich Ilonáról* van szó), *Tóth Máténak* a könyvtárbuszokról szóló terjedelemre is impozáns tanulmányát csatolta az eddigiekhez. Kiemelten fontos téma ez, hiszen, mint a szerző írja, „Magyarországon először teremtettek esélyt arra, hogy a kor színvonalán, a kor igényei szerint kialakított és működő könyvtárbuszok szolgálják a vidéki lakosságot.” *Tóth Máté* igen gondosan és adatgazdagon ad áttekintést a hazai mozgókönyvtárak múltjáról, az első lépésekről a modern mozgókönyvtárak elindítása kapcsán, a könyvtárbuszról mint a kistélepülési ellátás leghatékonyabb eszközcéről, a rugalmasságról mint a könyvtárbusz legfőbb jellemzőjéről, valamint a közeljövő hazai mozgókönyvtáiról. (Érdemes megjegyeznünk, hogy a tanulmány fölötté gazdag irodalomjegyzékében a külföldi szakirodalom mellett igen nagy teret kapnak a 3K-ban a mozgókönyvtárról megjelent friss publikációk.)

Hogy a KSZR nem gyönyörű elmélet, nem csupán a jövő – mégoly nagyszerű – zenéje, hanem szervesen nőtt, nő ki a magyar gyakorlatból, azt a kötet *Példamutató gyakorlatok* című része tanúsíthatja. *Czupi Gyula* és *Kardos Ferenc* (*A Nagykanizsai Kistérség Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer előzményei, kiépülése, működési tapasztalatai*), *Kércsi Tibor* (*Mozgókönyvtári ellátás az encsi kistérségben*), *Halász Magdolna* (*A könyvtári ellátás tapasztalatai a sárospataki kistérségben*), *Guszmáné Nagy Ágnes* (*Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer kialakítása Heves megyében*), *Pallósiné Toldi Márta* (*A mozgókönyvtári ellátás kialakulásának jellegzetességei Vas megyében*) és *Kalányos Katalin* (*A kistélepülések könyvtári ellátása Baranya megyében*) írásai valóban körbejárják a kérdést, nem megismételve, nem újra és újra elmondva, amit a kötet első részének tanulmányai előadtak, hanem szigorúan arra koncentrálva, ami saját megyéjük, saját kistérségeik eddigi tapasztalatai alapján elmondható. A korai elképzeléseket és kezdeményezéseket, a dolog megismerésének, a felőle való tájékozódásnak a lépéseit, az első próbálkozásokat (sokszor szakmai titkokat is elárulva, elleshető, ellesendő fogásokról is szép számmal szólva), nem titkolva az esetenkénti kudarcokat, bökkenőket sem (hisz ezekből is lehet, sőt kell tanulni), majd persze azt is, mit jelentett számukra, de még sokkal inkább az ellátottak, a használók számára az, amit eddig sikerült megvalósítaniuk a KSZR koncepcióiból.

Bizonytal nem túlzás, hogy a KSZR-ről szóló kiadvány hasonlíthatatlan fontosságú. Égető szükség lenne nemcsak arra, hogy az érintettek és persze minden könyvtáros alaposan megismerkedjék vele, de arra is, hogy a könyvtáros-oktatásban mindenütt kötelező stúdiumok tárgya legyen. Annál is inkább, mivel rendkívüli az aktualitása. Nem néhány év múlva, nem „majd később”, hanem hic et nunc, itt és most kell vele megismerkednie mindenkinek. (VK)

(Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer [KSZR]. Tájékoztató a kistelepülések könyvtári ellátásáról. Szerk.: Richlich Ilona. Oktatási és Kulturális Minisztérium. Kiad. a Könyvtári Intézet, 2006.)

Libraries and librarianship in Hungary 2006

A hazai könyvtárügy utóbbi években lezajlott változásai különösen szükségessé tették egy olyan szemléletes-szemléltető kiadvány összeállítását, amely a magyar könyvtári rendszer főbb pontjairól közérthető stílusban, tömör áttekintést ad. Ennek az igénynek felel meg az Oktatási és Kulturális Minisztérium tetszetős kivitelű, gazdagon illusztrált, angol nyelvű kiadványa, amely a magyarországi könyvtárügyet hivatott bemutatni, és teszi ezt oly módon, hogy olvassák azt külföldön bárhol, könnyen átláthassák a magyar könyvtári rendszer múltját, működését a szakmai részletekben való elveszés veszélye nélkül.

Skaliczki Judit, a minisztérium Könyvtári Osztályának vezetője beköszöntőjében hangsúlyozza, milyen fontos, uniós csatlakozásunk óta pedig még inkább az, hogy a különböző országok megismerjék egymás kultúráját, mindennapi életét. Ezt a nemes célt hivatott szolgálni a reprezentatív kivitelű kötet, amelynek anyagát a Könyvtári Intézet munkatársai gyűjtötték össze. Természetesen sok még a megoldásra váró kérdés a könyvtári területen, ám eddig is születtek olyan jelentős eredmények, amelyekre büszkék lehetünk, és amelyek érdemesek a nemzetközi bemutatásra. Nos, a kis kötet ezt szolgálja.

A kiadvány a jelenre koncentrál, ám a szerkesztők nem tekinthettek el a rövid, lényegi pontokra irányuló történeti áttekintéstől sem, hiszen a magyar könyvtártörténet kezdete a XI. századi államalapításig nyúlik vissza. Az egészen napjainkig ívelő összefoglalásban Mátyás király méltán híres könyvgyűjteményétől a nagyszombati egyetem megalapításán, a nemzeti könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia és könyvtára létrehozásán, a Szabó Ervin által meghonosított angol-szász közkönyvtári modellen át a szocialista könyvtárpolitikáig és a rendszerváltozást követően mutatkozó új kihívásokig helyet kapott minden olyan törekvés és történés, amely megalapozta a magyar könyvkultúrát és jelenlegi könyvtári rendszerünket.

1990 után elkerülhetetlenné vált a könyvtári terület jogi újraszabályozása is. és ebben mindenképpen mérföldkőnek tekinthető az 1997. évi kulturális törvény nyil-

vános könyvtári ellátásra vonatkozó része, amely megszabta az új könyvtári rendszer kereteit. A könyvtári terület „rendszerátalakítása” ehhez a dátumhoz köthető. Azóta az Oktatási és Kulturális Minisztérium Könyvtári Osztályának hathatós közreműködésével több, a nemzetközi trendekhez is igazodó könyvtári fejlesztési stratégia készült. Két megvalósult projekttel – az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer, valamint a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer működésével, számadatokkal alátámasztott eredményeivel – részletesebben is megismerkedhetnek az érdeklődők. A könyvtári rendszer finanszírozási kérdései fontosságuknak megfelelő helyet foglalnak el a kiadványban. Újabb fejezet mutatja be a hazai könyvtár-típusokat a nemzeti könyvtártól a felsőoktatási, a szak- és a közkönyvtárakon át az iskolai könyvtárakig, néhány fontos és jellemző statisztikai adat kíséretében. A múltat itt már nem tekintenek a szerkesztők, egyértelműen a rendszerváltozás utáni kihívások, változások, eredmények áttekintése áll a középpontban. A könyvtári rendszer hatékony működését szolgáltatásaival elősegítő Könyvtári Intézet rövid bemutatása is helyet kapott ebben a fejezetben. Az első fejlesztési stratégia lényeges pontja volt a Magyar Országos Közös Katalógus létrehozása. A folyamatos fejlődést mutatja az is, hogy a ma már 36 taggal bíró MOKKÁ-val kapcsolatban a jövőbeli tervek közt szerepel az ODR lelőhely-adatbázissal való összekapcsolása is. A tudományos élet, a felsőoktatás számára nélkülözhetetlen a nemzetközi kutatásokkal való lépéstartás, a legfrissebb eredményekről való minél gyorsabb tájékozódás, így a különféle külföldi elektronikus folyóiratokhoz, adatbázisokhoz való hozzáférés. A magyar felhasználók számára ezért bír óriási jelentőséggel az EISZ és az EBSCO. A digitalizációban elért eredményeink terén az 1990-es évek közepén civil kezdeményezésre létrejött, majd később állami támogatást is elnyert Magyar Elektronikus Könyvtár, a nemzeti Könyvtár Bibliotheca Corvinianajára, vagy éppen a Neumann-ház Digitális Irodalmi Akadémiájára – ez utóbbi lehetővé teszi, hogy számos kortárs magyar író műveit teljes szövegükben digitalizálva olvashassuk – méltán büszkék lehetünk.

Kik azok, akiknek a munkája mindezt lehetővé teszi? Közel tízezer dolgoznak a hazai könyvtárakban, majd’ felerészben felsőfokú szakirányú diplomával. Az elmúlt másfél évtizedben számos kihívással kellett szembenéznie a könyvtáros szakmának, meg kellett találnia a helyét a változó politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális és információs közegben, szemléletváltásra volt szükség, s mindezzel a képzésnek is lépést kellett tartania. Az elhivatott szakemberek munkáját számos díjjal ismeri el a szakma, a nemzeti könyvtár alapítójáról elnevezett kitüntetéstől egészen „Az év fiatal könyvtárosa” címéig. A hazai könyvtáros társadalom fontos eredményként könyvelheti el, hogy 2006-ban, széles szakmai konszenzus alapján megszületett a Könyvtáros Etikai Kódex. Az eredményeket tekintve nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy az utóbbi esztendőkből gyarapodtunk néhány új könyvtári épülettel, számos pedig megújult. Ezeknek a könyvtáraknak a fotóiból szép számmal válogattak a szerkesztők a kötet illusztrálásakor. A könyvtáros szakma életében nagyon fontos szerepet betöltő szakfolyóiratok – a *Könyvtári Figyelő*től a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáron* át a *Könyv és Nevelés*ig – címlapjuk illusztrációja kíséretében kerülnek a lapozgató elé. Az érdeklődők megismerkedhetnek a magyar könyvtáros szakmai szervezetekkel, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség tevékenységével részletesebben, míg a többiekkel legalább említés szintjén. Ezeknek a szervezeteknek és a hazai könyvtáraknak a

nemzetközi kapcsolatait, az utóbbi esztendőök európai uniós projektjeiben való részvételüket felsorolás szintjén vázolják a szerkesztők; végül a főbb szakmai események – a minden évben más helyszínt választó Könyvtáros Vándorgyűléstől az Internet fiestáig – rövid bemutatása zárja a kis kötetet.

A British Council támogatásával megjelent, fontos webcímet is tartalmazó, informatív, jól áttekinthető, gazdagon és színesen illusztrált kiadvány, amely kellő mértékben utal a múltra, és a jelenlegi helyzet, a fejlődés, az elért eredmények hangsúlyozása mellett a jövőbeli célokat, a még megoldásra váró kérdéseket is megemlíti – remekül betölti a neki szánt szerepet, méltó módon mutatja be a hazai könyvtárügyet a nagyvilágnak. Sőt, bizvást állítható, összefoglaló jellegéből fakadóan talán a hazai könyvtáros társadalom angolul tudó tagjainak sem haszontalan olvasmány. (http://www.ki.oszk.hu/dok/kiadv_2006/index.html)

(Libraries and librarianship in Hungary 2006. Bp., 2006. Ministry of Education and Culture, 44 p.)

Tóth Andrea

Szentendre iskolái

Aligha felbecsülhető értékű annak az adatgyűjtésnek az eredménye, amely e könyv révén válik közkinccsé. A szerző a kezdeti nyomoktól (az 1040 körüli évektől, I. Endre királysága idejétől) máig adatolja a XII. századtól írásban is megnevezett város iskolatörténetét. A hosszú időt felölelő munka immár nemcsak Szentendre helytörténetének, hanem az általános magyar művelődéstörténetnek is hiteles forrása, s bizonyára a városlakók zömének emléket és lokálpatrióta érzületet felkeltő könyvet is.

A kötetet a történelem bontja két részre: a kezdetektől többnyire egyházak az iskolák fenntartói, csupán Mária Terézia uralkodása alatt kezdődik az iskolák állami ellenőrzésének kora. A második szakasz a kommunista diktatúra kezdeti idejében államosított és szinte teljesen állami kézbe vett iskolarendszer kora, amelyben néhány egyházi iskola állhatott csak fenn, köztük Szentendrén a ferenceseké.

Hazánk népességének felekezethez való tartozási arányai folytán Szentendrén is a katolikus intézményekkel kezdődött az iskolatörténet. Jobbára csak feltételezhető, hogy 1040 körül – a könyv címlapján és belsejében is „104?” szerepel, mely íráskép a „száznegyvet” kérdezi, szerencsés és szokásos így lett volna: „1040.k” – már van plébániai iskola a városban; mindenesetre 1323-ból ismeretes Paulus plébános neve, ám az első deákról, Mártonról csupán az 1490 utáni évekből van feljegyzés. Az első elemi iskolát 1723-ban alapítja a gróf Zichy-család mint a város birtokosa. Az épület ma múzeum, a Népművészetek Háza. Ennek az iskolának a történetét (is) végigkísérhetjük a könyvben, csakúgy mint az érseki leányiskola, majd a katolikus fiúiskola, továbbá az egyházközségi gimnázium történetét az államosításig, és persze azután is, napjainkig (Ferences Gimnázium, Szent András Általános Iskola).

A református egyházközség történetéhez elemi iskolától a manapság meglévő Szentendrei Református Gimnáziumig tartozik áttekintés. Napjainkban az iskola-rendszer roskadozik, és az állítólag keveset dolgozó pedagógusra sem nagyon van szükség, ezért különösen tanulságos például azt olvasni, hogy 1906-ban a református egyházközség háttérrel tudott adni a városban egy református polgári középiskolának (ez a gyülekezet 1928-ban is mindössze 580 főt számlált).

Külön színfoltja Szentendrének a szerb ortodox iskolák története, minthogy a XVII. század végén hatezer, török elől menekülő szerb telepedett a városba. Nemcsak elemi népiskola, hanem szerb tanítóképző is működött. Viszonylag rövid életű volt a város izraelita népiskolája (1861 és 1945 között), de az itt élt zsidóság lélekszáma is kevés volt (1930-ban például 221 fő). A helyi hitközség 1945 után nem tudta újraindítani az iskolát (aligha is lett volna jövője az államosítás miatt). Nagyon hasznos, hogy a szerző a közelmúltban felavatott zsinagógáról, zsidó emlékházról, a hajdani iskola falán elhelyezett emléktábláról is beszámol, fényképet is közöl.

Az államosítás történetével ismerteti meg az olvasót a szerző, mielőtt az 1948 utáni iskolai állapotokat bemutatná. A fiataloknak és a nem bennszülött szentendreieknek még a helyismeretük is bővül, minthogy Pethő Zsoltné Németh Erika még az államosítás kapcsán történt épületváltozásokról (cserékről, lakásszállásokról és egyebekről) is beszámol. Ezután következik a hét általános iskola története, amelyekből 2005-ben öt van, az állami gimnázium története (1953–2005) és a szakiskolák története. Külön rész a katonai iskolák változatosan alakuló történetéről, jelenleg egy tiszthelyettes szakképző működik a városban.

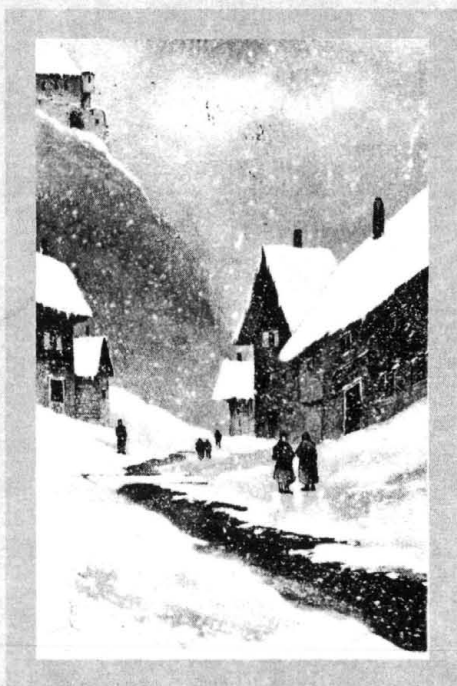
Természetesen a városhoz tartozó képzőművészeti és zenei élet iskolarendszere is feldolgoztatik az 1929-ben indult plein air szabadművészeti iskolán kezdve és a mai művészeti szakközépiskolán végezve. Az állami zeneiskola 1960-tól (stílusosan szólva) egyre szélesebb skálán oktat; csak remélhető: Kodály és Bartók hazájában nem éri utol az oktatásügy sorvadása.

A könyv jó technikai kivitele a kiadót dicséri. A címben levő fura számjelölést már szóvá tettük, és talán az sem haszontalan, hogy elmondjuk, kisebb-nagyobb tördelési és szedési ügyetlenségek, itt-ott helyesírási hibák, ritkán nyelvhelyességi zavarok is felbukkannak. Mindezeket megfelelő lektorálással üdvös lett volna elkerülni, hiszen ilyenét munka nem szokott javított kiadásban megjelenni.

Pethő Zsoltné Németh Erika könyvét részletesen ismertetni lehetetlen feladat, csak elismerni lehet a teljesítményt, ezt a munkát olvasni, használni kell és lehet is. A széles körű adattár, az olvasó sok szempontú eligazítása (a történelmi–társadalmi háttér, az épületek, a személyek adatainak sokasága, az illusztrációk dokumentumértéke stb.) egyaránt erénye a könyvnek. Amiként a régebbi korok anyagát a mai olvasó és kutató, úgy a 2005 előtti időket az utánunk jövő nemzedékek fogják érdeklődéssel tanulmányozni. S talán tanul is belőle minden korszak embere.

(Pethő Zsoltné Németh Erika: Szentendre iskolái. Szentendre, 2006, Bazsó Gábor kiad., 523 p.)

Büky László

Minden kedves olvasónknak,
előfizetőnknek, hirdetőnknek, kollégánknak
kellemes karácsonyi ünnepeket
és sikerekben gazdag, boldog új évet kívánunk.

A Szerkesztőség

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K